

11. Великий тлумачний словник сучасної української мови. 250 000 слів / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

12. Шило О.Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України: монографія / О.Г. Шило. – Харків : Право, 2011. – 472 с.

13. Решение Европейского Суда по правам человека по делу «Дамир Сибгатуллин против России», жалоба № 1413/05

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://european-court.ru/tag/damir-sibgatullin-protiv-rossii/>.

14. Решение Европейского Суда по правам человека по делу «Владимир Романов против России», жалоба № 41461/02 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://european-court.ru/reseniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/yurij-romanov-protiv-rossii-postanovlenie-evropejskogo-suda/>.

15. Центров Е.Е. Криминалистическое учение о потерпевшем / Е.Е. Центров. – Москва : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1988. – 160 с.

УДК 343.132

ДОМАШНІЙ АРЕШТ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Марочкін О.І., к. ю. н.,

асистент кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено дослідженню вітчизняної практики застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту у кримінальному провадженні. Розглянуто правові позиції Європейського суду із прав людини щодо вказаного запобіжного заходу.

Ключові слова: запобіжні заходи, домашній арешт, умови застосування домашнього арешту.

Статья посвящена исследованию отечественной практики применения меры пресечения в виде домашнего ареста в уголовном производстве. Рассмотрены правовые позиции Европейского суда по правам человека относительно указанной меры пресечения.

Ключевые слова: меры пресечения, домашний арест, условия применения домашнего ареста.

Marochkin O.I. HOUSE ARREST: PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AND UKRAINIAN REALITIES

The article deals with native practice of application of house arrest as measure in criminal proceeding. Consider legal positions of European court of human rights in relation to this measure.

Key words: measures, house arrest, application of house arrest.

Постановка проблеми. У вітчизняному кримінальному процесі домашній арешт запроваджено у Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 р. (далі – КПК України) як новий, раніше не відомий національному законодавству запобіжний захід. За цей час напрацьовано певний масив слідчої та судової практики щодо його застосування, узагальнення якої є вкрай актуальним. Застосування домашнього арешту передбачає доволі відчутне втручання у приватне життя особи шляхом покладання на неї за рішенням суду заборон та обмежень. Із цих підстав за оцінками Європейського суду із прав людини (далі – ЄСПЛ) домашній арешт розглядається в тій самій площині, що й тримання особи під вартою, оскільки він пов'язаний із позбавленням свободи, виходячи з розуміння положень Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (далі – КЗПЛ).

Ступінь розробленості проблеми. Окремі питання застосування домашнього арешту як запобіжного заходу розглядалися у працях О.Н. Агакерімова, Ф.Н. Багаутдинова, С.В. Колоскової, Є.І. Макаренко та інших вчених. Втім, вітчизняна слідча та судова практика застосування цього запобіжного заходу потребує подальшого правового аналізу через призму рішень ЄСПЛ з огляду на забезпечення прав осіб, підданих такому примусу.

Метою статті є дослідження питань, пов'язаних із застосуванням запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту з огляду на забезпечення прав осіб, до яких він застосовується, в аспекті правових позицій ЄСПЛ.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 181 КПК України домашній арешт полягає у забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби. Виходячи з переліку запобіжних заходів, закріплених у ст. 176 КПК України, домашній арешт може бути застосовано до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі. Такий запобіжний захід має застосовуватися у тих випадках, коли застава є занадто м'яким запобіжним заходом, а тримання під вартою – занадто суворим. Отже, за ступенем суворості такий захід межує з позбавленням волі у значенні ст. 5 КЗПЛ. Зокрема, у справі «Вітторіо і Луїджи Манчіні проти Італії» ЄСПЛ зазначив, що і тримання під вартою у в'язниці, і домашній арешт були для заявників позбавленням свободи, виходячи із розуміння пп. «с» п. 1 ст. 5 КЗПЛ [1].

Характеризуючи змістовне наповнення цього запобіжного заходу, С.В. Колоскова зазначає, що за своєю сутністю домашній арешт є комплексом призначених за рішенням суду заборон і обмежень, які накладають-

ся на обвинуваченого у зв'язку з його повною чи частковою ізоляцією у певному приміщенні, спрямовані на досягнення мети цього запобіжного заходу, реалізуються й контролюються кримінально-виконавчими інспекціями завдяки наявним у них силам і ресурсам у взаємодії з органом, уповноваженим на проведення оперативно-розшукової діяльності й органом досудового розслідування, у чиєму провадженні знаходиться справа [2].

У науці кримінального процесу значення домашнього арешту пропонується розглядати у двох аспектах: 1) у загальному – полягає в тому, щоб забезпечити виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігти спробам вчинення дій, які відносяться до ризиків, передбачених у ст. 177 КПК України; 2) у спеціальному – полягає в тому, щоб забезпечити належну поведінку підозрюваного, обвинуваченого шляхом застосування обмежень, передбачених для домашнього арешту [3, с. 4].

Виходячи із положень КПК України, умови обрання домашнього арешту можуть бути поділені на загальні та спеціальні. Загальними є умови обрання будь-якого запобіжного заходу, передбачені ст. 178 КПК України. Спеціальними умовами є: врахування санкції статті КПК України, яка інкримінується підозрюваному, обвинуваченому й передбачає покарання у вигляді позбавлення волі; наявність житла у підозрюваного, обвинуваченого.

Застосування домашнього арешту передбачає доволі відчутне втручання у приватне життя особи, яка повинна виконувати один або кілька обов'язків: 1) прибувати до визначеної службової особи зі встановленою періодичністю; 2) не відлучатися із населеного пункту, в якому вона зареєстрована, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду; 3) повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи; 4) утримуватися від спілкування з будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом, або спілкуватися з нею з дотриманням умов, визначених слідчим суддею, судом; 5) не відвідувати місця, визначені слідчим суддею або судом; 6) пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності; 7) докласти зусиль до пошуку роботи або до навчання; 8) здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну; 9) носити електронний засіб контролю (ч. 5 ст. 194 КПК України). Перелік конкретних обов'язків, які необхідно покласти на особу, має бути доведений прокурором, виходячи із такого: наявність певних обставин (обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення; достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, на які вказує слідчий, прокурор; недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні), а також необхідність покладення певних обов'язків на конкретну особу. Такий перелік

виключень із права на свободу є закритим і тільки його вузьке тлумачення не суперечить меті цього положення [1].

Строк дії ухвали слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом не може перевищувати двох місяців. У разі необхідності цей строк може бути продовжений за клопотанням прокурора в межах строку досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. 199 КПК України. У підсумку сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати шести місяців. Після закінчення цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим (ч. 6 ст. 181 КПК України).

Як свідчить слідча та судова практика обрання та продовження дії запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, судами протягом 1 півріччя 2016 року розглянуто 4,3 тис. клопотань про обрання такого запобіжного заходу, з яких задоволено 90% [4]. Основною підставою прийняття слідчими суддями рішень про відмову в задоволенні поданих клопотань цієї категорії є недоведеність прокурором наявності обставин, передбачених п. п. 1–3 ч. 1 ст. 194 КПК України, і насамперед – наявності у кримінальному провадженні ризиків, визначених ст. 177 КПК України. Водночас під час застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження, як домашній арешт, мали місце порушення норм КПК України як слідчими органами досудового розслідування, так і слідчими суддями, що стало підставою для скасування таких рішень:

а) недоведеність обґрунтованої підозри в учиненні підозрюваним кримінального правопорушення за наявності ризиків, передбачених ст. 177 КПК України. Так, слідчий суддя Комунарського районного суду м. Запоріжжя, задовольняючи клопотання слідчого райвідділу внутрішніх справ про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту щодо Г., підозрюваного в учиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 296 Кримінального кодексу України (далі – КК України), мотивував своє рішення тим, що прокурором доведено усі обставини, передбачені ч. 1 ст. 194 КПК України, Г. раніше притягався до кримінальної відповідальності за учинення аналогічного злочину, стосовно підозрюваного виносилася постанова про розшук, Г. не мешкає за місцем своєї реєстрації. Ухвалою Апеляційного суду Запорізької області від 31 травня 2013 р. скасовано ухвалу слідчого судді, оскільки надані слідчим і прокурором докази не доводять наявності обґрунтованої підозри в учиненні Г. кримінального правопорушення, передбаченого саме ч. 4 ст. 296 КК України. До того ж суддя в порушення вимог ст. 178 КПК України не взяв до уваги похилий вік підозрюваного, відсутність судимостей, його соціальні зв'язки у вигляді родини, двох малолітніх дітей, а також те, що підозрюваний є єдиним годувальником у родині [5];

б) у ухвалях слідчих суддів не завжди зазначається адреса житла, яке забороняється

залишати підозрюваним. Зокрема, ухвалою слідчого судді Броварського міськрайонного суду Київської області від 5 червня 2013 р. задоволено клопотання слідчого Броварського міськвідділу міліції, обрано щодо С. запобіжний захід у вигляді домашнього арешту строком на 2 місяці. У процесі постановлення цієї ухвали слідчим суддею не було дотримано вимог ч. 3 ст. 196 КПК України – не зазначено точної адреси житла, яке забороняється залишати підозрюваному. Указане стало підставою для скасування ухвали слідчого судді апеляційним судом [5]. У цьому сенсі актуальним є питання про визначення змісту словосполучення «житло цієї особи» (ч. 5 ст. 181 КПК України). Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) зазначив, що таке словосполучення охоплює випадки, коли підозрюваний, обвинувачений: 1) є власником, співвласником такого житла; 2) зареєстрований у такому житлі; 3) постійно або тимчасово проживає у такому житлі без реєстрації тощо. Тому правильною є практика слідчих суддів, які, вирішуючи питання про застосування цього запобіжного заходу, з'ясовують думку власника житла (якщо він відомий) й оцінюють усі обставини у сукупності, зокрема: міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого у місці його постійного проживання; наявність у нього родини, утриманців тощо. Зважаючи на це, певний інтерес становить рішення слідчого судді Березанського районного суду Миколаївської області за наслідками розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту до Ф., підозрюваного в учиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України. Суд, серед іншого, урахував, що фактично житло, де мешкає підозрюваний, не придатне для проживання, тому винесення рішення про заборону підозрюваному залишати житло у певний період доби може мати згубний вплив на його здоров'я, що відповідно до рішень ЄСПЛ у справах «Коваль проти України» від 12 лютого 2007 р. (п. 82), «Калашников проти Росії» від 15 липня 2002 р. (п. 98) є порушенням ст. 3 КЗПЛ, а тому відмовив у задоволенні клопотання про обрання Ф. запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та обрав підозрюваному запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання;

в) в ухвалях слідчих суддів не завжди зазначається період, у який підозрюваному забороняється залишати житло. Наприклад, слідчий суддя Шевченківського районного суду м. Запоріжжя, відмовляючи у задоволенні клопотання слідчого райвідділу міліції про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обираючи домашній арешт строком на 60 днів щодо К., підозрюваного в учиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 185 КК України, мотивував своє рішення тим, що К. порушив підписку про невиїзд, без повідомлення слідчого зміни місце проживання, на неодноразові виклики слідчого не прибував і намагався сховатися від слідства та суду. Однак беручи до уваги наявність у під-

озрюваного двох неповнолітніх дітей та його щире каяття, слідчий суддя вважав за доцільне застосувати до К. запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. Ухвалою Апеляційного суду Запорізької області від 31 травня 2013 р. зазначене рішення скасовано, оскільки у порушення вимог ч. 3 ст. 196 КПК України слідчий суддя у своїй ухвалі не зазначив, які обов'язки покладає на підозрюваного, та не визначив період, у який К. забороняється залишати житло [5];

г) в ухвалях слідчих суддів про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, у порушення ч. 4 ст. 196 КПК України, не завжди визначається дата закінчення його дії тощо [6]. Так, ухвалою слідчого судді Суворовського районного суду м. Одеси до підозрюваного застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, визначено адресу, обов'язки, які покладаються на підозрюваного, строк дії ухвали. Однак не вказано дату закінчення застосованого запобіжного заходу [5].

Актуальним залишається питання про можливість зміни запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на більш м'який – домашній арешт. ВССУ, аналізуючи судову практику, неодноразово звертав увагу правозастосовців на необхідність під час судового розгляду враховувати стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого та можливість надання ефективної допомоги у лікуванні в умовах перебування у слідчому ізоляторі. При цьому неможливість застосування тримання під вартою для обвинувачення за медичним критерієм має бути належним чином підтверджена медичною документацією. Так, Шевченківський районний суд м. Львова у кримінальному провадженні з обвинувачення М.Р., С.З., Х.Р. та Г.І. в учиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України, застосував до перших трьох осіб запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, а до Г.І. – у вигляді домашнього арешту. Згодом ухвалою від 10 квітня 2014 р. обвинуваченому Х.Р. також було змінено запобіжний захід на домашній арешт (туберкульоз, плеврит, гепатит), а ухвалою від 19 червня 2014 р. аналогічний запобіжний захід було застосовано й до обвинувачених С.З. та М.Р. [7].

На необхідність вирішення питання про можливість зміни тримання під вартою на більш м'який запобіжний захід неодноразово звертав увагу ЄСПЛ. Так, однією з підстав порушення п. 1 ст. 5 КЗПЛ у справі «Баріло проти України» (рішення ЄСПЛ від 16 травня 2013 р.) стало те, що заявниця мала тяжке захворювання (3 група інвалідності) й потребувала спеціального лікування, дієти та постійного медичного нагляду. За результатами медичного огляду заявниці було призначено 4 ін'єкції інсуліну на день. Проте вона була змушена робити ін'єкції самостійно, оскільки медичний працівник ізолятора тимчасового тримання перебував у відпустці, а медики швидкої допомоги відмовлялися приїздити на виклики до ізолятора тимчасового тримання [8].

Іншим прикладом порушення вже ст. ст. 2, 3 КЗПЛ унаслідок необґрунтованого застосу-

вання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є рішення ЄСПЛ від 14 березня 2013 р. у справі «Салахов та Іслямова проти України». У цій справі ЄСПЛ встановив порушення ст. 2 КЗПЛ у контексті матеріального аспекту з огляду на недотримання державою позитивного обов'язку щодо захисту здоров'я та життя заявника: йому було відмовлено у терміновій госпіталізації, яку він вимагав протягом двох тижнів; він тримався під вартою без будь-якого обґрунтування, перебуваючи при цьому у критичному стані (на той час у заявника було встановлено низку захворювань, зокрема ВІЛ-захворювання 4 стадії). Проте, всупереч рекомендаціям лікарів, наявність такого захворювання діагностували лише під час третього медичного огляду. До того ж під час перебування у лікарні заявника постійно тримали у наручниках, що спричинило погіршення стану здоров'я [9]. На нашу думку, органам досудового розслідування у подібних випадках слід було би розглянути питання про можливість застосування до підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

В інших випадках, коли обвинувачений не виконує умови раніше обраного запобіжного заходу (домашнього арешту) або перешкоджає здійсненню правосуддя, суд за клопотанням сторони обвинувачення має право змінити такий запобіжний захід на тримання під вартою. Так, ухвалою Гірницького районного суду м. Макеєвки Донецької області у кримінальному провадженні за обвинуваченням Б.В. в учиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 155 КК України, до обвинуваченого у судовому провадженні був застосований запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. Надалі прокурор звернувся до суду із клопотанням про зміну запобіжного заходу на тримання під вартою через психологічний тиск Б.В. на свідків. Вважаючи ці обставини доведеними, суд змінив запобіжний захід стосовно Б.В. на тримання під вартою. В іншому випадку Червонозаводським районним судом м. Харкова відносно Б.М., обвинуваченого в учиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 15, ч. 3 ст. 185 КК України, судом було застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. Проте у судовому засіданні 13 лютого 2014 р. прокурор подав клопотання про зміну запобіжного заходу стосовно Б.М. на тримання під вартою у зв'язку з порушенням останнім умов домашнього арешту. Заперечуючи проти клопотання прокурора, обвинувачений зазначив, що 14 січня 2014 р. не з'явився у судове засідання через перебування у стані сп'яніння, а 5 лютого 2014 р. самовільно залишив приміщення суду, і на вулиці у нього стався епілептичний напад. Суд задовольнив клопотання прокурора та змінив стосовно Б.М. запобіжний захід із домашнього арешту на тримання під вартою з визначенням розміру застави [5].

Із цього приводу ВССУ у листі «Про судову практику застосування судами першої та апеляційної інстанції процесуального законодавства щодо обрання, продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою» зазначив, що клопотання про зміну більш

м'якого запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді тримання під вартою повинно містити докази порушення умов раніше обраного запобіжного заходу та обґрунтування наявності ризиків у провадженні. В інших випадках суд не уповноважений змінювати запобіжний захід, проте відмова суду має бути належним чином вмотивованою [7].

Під час розгляду клопотань про зміну запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою через тривалість його застосування на більш м'який суд має враховувати вимоги ст. 5 КЗПЛ, а також правову позицію ЄСПЛ у рішенні від 12 січня 2012 р. у справі «Тодоров проти України», відповідно до якого «для продовження тримання під вартою повинні бути винятково вагомі причини, при цьому тільки тяжкість учиненого злочину, складність справи та серйозність обвинувачень не можуть вважатися достатніми причинами для тримання особи під вартою протягом досить тривалого строку» [10]. Саме із цих позицій Івано-Франківський міський суд, розглядаючи матеріали провадження з обвинувачення С.Р. в учиненні злочинів, передбачених п. п. 6, 12 ч. 2 ст. 115, ч. 4 ст. 187, ч. 3 ст. 357 КК України, за клопотанням сторони захисту змінив тримання під вартою на домашній арешт. Як зазначено в ухвалі суду від 25 березня 2014 р., С.Р. утримувався під вартою з 5 квітня 2010 р. Ухвалою суду від 21 грудня 2012 р. кримінальну справу було направлено на додаткове розслідування, після чого її передали на розгляд суду присяжних. Під час судового провадження судом було допитано свідків та потерпілу, а тому ризик можливості незаконно впливати на них у обвинуваченого відсутній. Аналогічним чином Ленінський районний суд м. Кіровограда, розглянувши питання про доцільність продовження тримання під вартою обвинувачених Б.Є. та М.І. в учиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 187 КК України, змінив останнім тримання під вартою на домашній арешт із покладенням на обвинувачених обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України. Постановляючи таке рішення, суд урахував практику ЄСПЛ у справах «Смірнова проти Росії», «Вемгофф проти Німеччини», «Летельєр проти Франції» та вказав, що Б.Є. та М.І. уперше притягуються до кримінальної відповідальності, мають постійне місце проживання, а також неповнолітніх дітей. Окрім цього, суд урахував, що Б.Є. та М.І. утримуються під вартою понад 6,5 року, а обсяг пред'явленого обвинувачення за цей час значно зменшився [5].

Іншою підставою для зміни запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на домашній арешт є зменшення або усунення ризиків, які слугували для обрання більш суворого запобіжного заходу. Наприклад, Ленінський районний суд м. Миколаєва, розглянувши клопотання захисників А.О. та М.В., обвинувачених в учиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 187 КК України, про зміну запобіжного заходу у вигляді тримання їх під вартою на інший запобіжний захід, задовольнив їх та застосував до А.О. домашній арешт. При цьому суд виходив із такого: сторона обвинувачення під час

судового розгляду, який триває понад півроку і протягом якого А.О. та М.В. тримаються під вартою, не надала вагомих доказів про учинення ними кримінальних правопорушень; до того ж у зазначених осіб відсутня судимість, наявне постійне місце проживання, соціальні зв'язки, хворі батьки, а в А.О. – декілька малолітніх дітей. Суд зазначив, що з урахуванням тривалості перебування обвинувачених під вартою у зв'язку з наявністю ризиків, на підставі яких було обрано запобіжний захід, ці ризики суттєво зменшилися, що зумовлює зміну запобіжного заходу.

Так само Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя змінив обвинуваченому в учиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 186 КК України, Я.М. запобіжний захід із тримання під вартою на домашній арешт. В основу цього рішення було покладено такі міркування: запобіжний захід, обраний Я.М. під час досудового розслідування, тричі продовжувався під час судового провадження; Я.М. вину в учиненні злочину не визнав, а сторона обвинувачення згідно з установленим порядком дослідження доказів за весь час судового розгляду не забезпечила участі свідків обвинувачення та потерпілих, явка яких визнана обов'язковою; встановити місце перебування більшості зазначених осіб прокурор не може, що виключає можливість впливу на них обвинуваченого; усунення інших ризиків, які зумовлювали застосування до Я.М. запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, можливе і в разі застосування домашнього арешту [5].

Водночас суди доволі часто відмовляють у зміні запобіжного заходу із тримання під вартою на домашній арешт, мотивуючи прийняття рішення відсутністю постійного місця проживання обвинуваченого у місцевості, де здійснюється судове провадження (ризик ухилення від суду). Проте у разі надання стороною захисту доказів, що спростовують такий ризик, суди змінювали запобіжний захід.

Потрібно зазначити, що кримінальне процесуальне законодавство багатьох країн світу (Латвія, Литва, Німеччина, Росія, США, Швеція та ін.) передбачає застосування домашнього арешту як запобіжного заходу. Так, в американській юридичній термінології «домашній арешт» є синонімом «електронного спостереження», оскільки його суть полягає у встановленні повного електронного контролю за життям засудженого під час перебування вдома. При цьому, незважаючи на очевидні плюси (перебування у своєму помешканні), на арештанта покладаються значні обов'язки, невиконання яких лише обтяжує покарання у майбутньому: у житлі не повинно бути алкогольних напоїв, наркотиків та зброї; спілкування телефоном обмежується часовими рамками; за наявності комп'ютера з можливістю виходу до мережі Інтернет будь-які дії у цій сфері відстежуються; поліцейські можуть у будь-який час завітати до помешкання з метою перевірки його стану або стану електронного приладу, оглянути квартиру. В окремих випадках сам обвинувачений у визначений час телефонує за спеціальним номером до поліції,

підтверджуючи присутність удома, називає дату народження, дані про свою особу, повторює вимовлені перевіряючим кодові слова [11, с. 234–240].

Висновки. Беручи до уваги зарубіжну практику, вітчизняне правове регулювання застосування домашнього арешту потребує вдосконалення на концептуальних засадах. Зокрема, убачається доцільним передбачити у КПК України визначення переліку конкретних заборон та обов'язків, що стосуються саме домашнього арешту як запобіжного заходу з урахуванням особливостей його застосування, а також можливість грошового стягнення за невиконання таких обов'язків [12, с. 9–14]. Підлягає уточненню місце виконання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту: замість терміну «житло» слід передбачити більше широке поняття «житло чи інше володіння особи, у якому вона проживає на законних підставах». Актуальним є і питання про можливість зміни місця виконання домашнього арешту на медичну установу у разі захворювання підозрюваного, обвинуваченого або на інше місце з урахуванням конкретних обставин справи.

Також законодавчого вирішення потребують питання, які останнім часом постали у судовій практиці, щодо обов'язкового з'ясування під час обрання домашнього арешту таких питань, як наявність згоди повнолітніх співмешканців підозрюваного, обвинуваченого чи власника орендованого ним житла на виконання такого запобіжного заходу за відповідною адресою. Як умову неможливості застосування домашнього арешту слід передбачити спільне проживання у квартирі чи кімнаті підозрюваного, обвинуваченого з особою, яка постраждала від учиненого ним насильницького злочину.

Отже, очевидним є те, що оскільки для українського кримінального процесу домашній арешт є новим явищем, нормативне регулювання його застосування потребує подальшої наукової розробки з урахуванням позитивних аспектів слідчої та судової практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рішення ЄСПЛ у справі «Вітторіо і Луїджи Манчіні проти Італії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rpqi.narod.ru/echr/another_3/vittorio_and_luigi_mancini.htm.
2. Колоскова С.В. Домашний арест как мера пресечения в современном уголовном судопроизводстве России: доктрина, юридическая техника и правоприменительная практика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / С.В. Колоскова. – М., 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.iuaj.net/node/1530>.
3. Агакерімов О.Н. Домашний арешт в системе запобіжних заходів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О.Н. Агакерімов. – О., 2016. – 20 с.
4. Аналіз даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та міста Києва протягом I півріччя 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua>.
6. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення

кримінального провадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html.

7. Про судову практику застосування судами першої та апеляційної інстанцій процесуального законодавства щодо обрання, продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою : Лист Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html.

8. Рішення ЄСПЛ у справі «Баріло проти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : old.minjust.gov.ua/file/28330.

9. Рішення ЄСПЛ у справі «Салахов та Іслямова проти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : old.minjust.gov.ua/file/26863.

10. Рішення ЄСПЛ у справі «Тодоров проти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_806.

11. Макаренко Є.І. Домашній арешт: поняття, мета, підстави і порядок застосування / Є.І. Макаренко // Право і суспільство. – 2014. – № 1. – С. 234–240.

12. Багаутдинов Ф.Н. Новая мера пресечения в УПК РФ – домашний арест / Ф.Н. Багаутдинов // Законность. – 2002. – № 10. – С. 9–14.

УДК 343.152

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УЧАСТІ СУДУ В РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ

Михайлик Д.О., аспірант
кафедри оперативно-розшукової діяльності
Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті узагальнено зарубіжний досвід участі суду в реалізації кримінально-виконавчого процесу, за результатами чого в науковий обіг пущено три моделі діяльності суду у кримінально-виконавчому процесі (пострадянська, романо-германська (континентальна), англо-американська) з формулюванням ознак кожної з них.

Ключові слова: суд, кримінально-виконавчий процес, виконання вироку, пенітенціарні судді, зарубіжний досвід, порівняльно-правові дослідження.

В статье обобщен зарубежный опыт участия суда в реализации уголовно-исполнительного процесса, по результатам чего в научный оборот пущены три модели деятельности суда в уголовно-исполнительном процессе (постсоветская, романо-германская (континентальная), англо-американская) с формулировкой признаков каждой из них.

Ключевые слова: суд, уголовно-исполнительный процесс, исполнение приговора, пенитенциарные судьи, зарубежный опыт, сравнительно-правовые исследования.

Mykhailyk D.O. FOREIGN EXPERIENCE OF COURT PARTICIPATION IN THE CRIMINAL-EXECUTIVE PROCESS

The article summarizes the foreign experience of court participation in implementation of the criminal-executive process. As a result of research the author proposes three models of court activity in the criminal-executive process (post-Soviet, Roman-Germanic (Continental), Anglo-American) with carrying out the features of each of them.

Key words: court, criminal-executive process, sentence execution, penitentiary judges, foreign experience, comparative legal studies.

Постановка проблеми. Будь-яке сучасне наукове дослідження, що претендує на ознаки репрезентативності, містить у своєму арсеналі порівняльно-правовий (компаративний) метод. Сьогодні порівняльне правознавство стало невід'ємною складовою частиною академічної правової науки. Компаративний метод, як невід'ємний інструментарій дослідження, впроваджено в різних галузях наукового юридичного знання. Така позиція знаходить підтримку як у царині загального порівняльного правознавства, так і в галузевих сферах. Використання порівняльно-правового методу в аналізі зарубіжного досвіду участі суду в реалізації кримінально-виконавчого процесу дає змогу оцінити стан функціонування досліджуваної сфери правовідносин у зарубіжних країнах, зіставити його з вітчизняною теорією і практикою та запропонувати оптимальні рішення щодо проблемних питань в означеній сфері.

Ступінь розробленості проблеми. Теоретичною основою написання статті стали порівняльно-правові доробки таких учених, як С.С. Аскерова, І.Г. Богатирьова, І.М. Копотуна, В.В. Крижанівського, В.Т. Маляренка, А.В. Молдована, М.С. Пузирьова, П.В. Пушкар, В.А. Савченка, Ю.В. Скрипіної, В.М. Щерби та ін.

Згадані вчені зробили вагомий внесок у розвиток порівняльно-правових (компаративних) засад кримінально-виконавчої та кримінально-процесуальної сфери. Водночас як самостійний предмет порівняльно-правові засади діяльності суду у кримінально-виконавчому процесі дотепер не досліджувалися. Серед іншого, на заповнення цієї прогалини спрямоване одне із завдань нашого дослідження, втілене у цій статті. А головним аргументом застосування компаративного методу в тій чи іншій галузі права є аналіз та співставлення вітчизняного й зарубіжного досвіду